

Od redaktorów naukowych

Osoba i biografia Profesora Karola Modzelewskiego nie wymagają specjalnego przedstawienia ani społeczności naukowej, ani szerszemu gronu czytelników, tym bardziej że najlepiej uczynił to niedawno on sam w formie pasjonującej autobiografii politycznej¹. Wystarczy w tym miejscu powiedzieć, że należy on do wąskiego grona naukowców, którzy w praktyce wypełnili postulat społecznego zaangażowania uczonego – humanisty, a wolność myślenia realizowali zarówno w przestrzeni akademickiej, jak i politycznej, płacąc za to wysoką cenę.

Prezentowany tu wybór studiów zawiera dwadzieścia jeden tekstów Autora, opublikowanych w periodykach naukowych i wydawnictwach zbiorowych w latach 1961–2010². Już dwie wczesne prace Karola Modzelewskiego z pierwszej połowy lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, zamieszczone w naszej antologii, poświęcone organizacji służebnej w państwie Piastów i strukturze wielkiej własności ziemskiej średniowiecznych Włoch, zdradzają kierunek jego zainteresowań i aktywności badawczej, którym pozostał do pewnego stopnia wierny aż do chwili obecnej. Z zainteresowań dziejami społeczeństwa i gospodarki wczesnośredniowiecznej Europy wyrosły zarówno długoletnie studia nad modelem ustroju społeczno-ekonomicznego Polski piastowskiej, rozprawa habilitacyjna o społeczeństwie longobardzkiej Italii w VI–VIII w., jak i znakomita syntetyczna próba analizy więzi społecznych, statusu jednostki, form organizacji politycznej i funkcjonowania norm prawnych w kolektywistycznych „bar-

¹ K. Modzelewski, *Zajeżdżmy kobyłę historii. Wyznania poobijanego jeźdźcy*, Warszawa 2013.

² Pełną bibliografię prac naukowych Karola Modzelewskiego do 2008 r. zestawioną przez Anetę Pieniądz, znaleźć można w tomie *Europa barbarica, Europa christiana. Studia mediaevalia Carolo Modzelewski dedicata*, red. R. Michałowski, M.R. Pauk, A. Pieniądz, Warszawa 2008.

barzyńskich” społeczeństwach post- i pozarzymskiej Europy wczesnego średniowiecza³.

Bez trudu zatem wyróżnić można dwa wiodące nurty całej twórczości naukowej Karola Modzelewskiego – starszy, dotyczący zagadnień ustroju społecznego i organizacji gospodarczej monarchii piastowskiej do przełomu XIII i XIV w., oraz nieco nowszy – skoncentrowany na zagadnieniach funkcjonowania więzi społecznych, prawa i ustroju społeczeństwa „barbarzyńskiej” Europy wczesnego średniowiecza, ale korzeniami sięgający także początków jego pracy badawczej i doświadczeń wyniesionych z kontaktów z badaczami tej miary, co Aleksander Gieysztor. Taki też wewnętrzny podział niniejszego tomu na dwie części przyjęli redaktorzy naukowci. Przewaga pierwszego z tych nurtów w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, zwieńczona syntetyczną pracą o chłopach w Polsce piastowskiej⁴, została w pewnym stopniu wymuszona okolicznościami politycznymi i zaangażowaniem Karola Modzelewskiego w działalność opozycji demokratycznej w PRL. Pełne rozwinięcie powszechno-dziejowych zainteresowań Uczonego musiało poczekać na lepszy czas. Nie bez przyczyny zatem chronologiczną cezurę w jego dorobku wyznacza w przybliżeniu przełom ustrojowy 1989 r. W wolnej Polsce nie istniały już nieprzekraczalne wcześniej bariery do badawczego zajmowania się wczesnym średniowieczem zachodnioeuropejskim – ograniczenie kontaktów i brak możliwości wyjazdów zagranicznych, a przede wszystkim kolejne represje za działalność opozycyjną. Wycofanie się Karola Modzelewskiego z aktywnej działalności politycznej po 1991 r. umożliwiło mu poświęcenie się wyłącznie nauce i dydaktyce akademickiej, czego niżej podpisani mieli szczęśliwą okazję doświadczyć na seminarium Profesora w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie podczas odbywanych pod Jego kierownictwem studiów doktoranckich. Drobniejsze studia publikowane w okresie prac nad wielką syntezą Profesora – *Barbarzyńską Europą* – wypełniają drugą część niniejszej antologii.

W obu wspomnianych wyżej nurtach dorobek badawczy Karola Modzelewskiego sytuuje go w gronie klasyków europejskiej historiografii. Przedrukowane tu teksty ujawniają warsztat historyczny najwyższej próby, połączony z dużym talentem polemicznym Autora, który jednakże pod wpływem rzeczowej krytyki potrafi wyostrzyć narzędzia analizy, a nierzadko także przyznać rację polemiciście i skorygować swoje ustalenia. To właśnie w polemikach z Karolem Buczkim i w mniejszym stopniu z Oskarem Kossmanem wypracowany i uszczegółowiony został model ustroju społeczno-ekonomicznego państwa wczesnopiastow-

³ K. Modzelewski, *Spółeczeństwo i gospodarka*, [w:] *Italia*, red. E. Tabaczyńska, (Kultura Europy wczesnośredniowiecznej, t. 10), Wrocław–Warszawa 1980, s. 194–274; idem, *Barbarzyńska Europa*, Warszawa 2004 (i wiele wydań obcojęzycznych).

⁴ Idem, *Chłopi w monarchii wczesnopiastowskiej*, Wrocław 1987.

skiego w X–XIII w., stanowiący do chwili obecnej główny, jeśli nie jedyny punkt odniesienia dla badaczy problematyki władzy i społeczeństwa w tym okresie, nie wyłączając w ostatnich dziesięcioleciach także jego katerycznych krytyków. Klarowność i przystępność wywodu, znakomite opanowanie materiału źródłowego oraz precyzja myślenia analitycznego na temat nierzadko bardzo złożonych problemów kondycji społecznej, organizacji państwa i instytucji prawnych wczesnośredniowiecznej Europy, połączone z refleksją źródłoznawczą i zmysłem do syntezy, sprawiają, że lekturę każdej z prac Karola Modzelewskiego traktować można jako znakomity kurs warsztatu naukowego i intelektualną (oraz literacką) przyjemność.

Zawarte w tomie artykuły zachowano w możliwie najbliższej oryginałom postaci redakcyjnej, z uwzględnieniem na marginesach także pierwotnej paginacji tekstów. Ingerencje redakcji naukowej ograniczyły się zatem do usunięcia ujawnionych błędów literowych, sprawdzenia poprawności cytatów i opisów bibliograficznych oraz uzupełnienia przypisów o odsyłacze do przedruków i wznowień prac cytowanych przez Autora. Redakcja kieruje osobne wyrazy wdzięczności do Wydawców pierwodruków, którzy zgodzili się na nieodpłatne udzielenie praw do reedycji. Podziękowania za dofinansowanie wydania tomu należą się JM Rektorowi Uniwersytetu Warszawskiego, Dyrekcji Instytutu Historycznego UW oraz Fundacji Uniwersytetu Warszawskiego.